

Modersmålsprisen

 Af Pia Quist 21. juni 2011 • I kategorien [Anmeldelser](#), [person](#) •

Hvad gør modersmålet prisværdigt?

Denne artikel stammer fra et oplæg Pia Quist holdt på Modersmål-Selskabets generalforsamling på Frederiksberg 10. maj 2011 (Foto: Kaj Nielsen-Gøgsig)

Mange tak for invitationen. Jeg har set frem til at møde jer i [Modersmål-Selskabet](#). Selvom jeg ikke regner med, at I vil være enige i de analyser, jeg vil præsentere for jer i dag, så har vi interessen for sprog tilfælles, og jeg er sikker på, det vil blive fornøjeligt for os alle at diskutere *modersmålsprisen* og de normer og værdier, som knytter sig til uddelingen af en modersmålspris.

Jeg er blevet inviteret til at holde oplæg på årsmødet i dag, fordi jeg for cirka to år siden skrev en [artikel](#) til tidsskriftet *Dansk Noter* om modersmålsprisen i anledning af, at prisen havde været uddelt 30 gange. Artiklen er i sin form en slags kronik, som er skåret en smule skarpt, og kan muligvis opfattes som polemisk. Men mit ærinde er ikke at være polemisk. Jeg mener, at den problemstilling, jeg rejser er væsentlig og vigtig at få diskuteret. Problemstillingen vedrører ikke i sig selv modersmålsprisen, men var egentlig tænkt som en kommentar til helt generelle sprognormer, der er dominerende i Danmark.

For modersmålsprisen er på mange måder et spejlbillede af etablerede sprognormer, idet den repræsenterer en *mainstream god smag* – det som bredt anerkendes som *den gode dannede smag*. Man kan også sige det på en lidt anden måde – modersmålsprisen repræsenteret ved 30 prismodtagere kan bruges til at undersøge, hvilke slags mennesker, der

anses som ideale modersmålstalere, og hvilke slags dansk taler de.

Titlen på mit oplæg er "*Hvad gør modersmålet prisværdigt?*" Det er den titel, der blev mig foreslået, og jeg syntes den er udmærket, men i virkeligheden burde den nok snarere have lydt "*Hvem gør modersmålet prisværdigt?*" For der er vel ikke noget *hvad* her – sprog og vores holdninger til sprog er knyttet til mennesker. Lad mig give et eksempel på, hvad jeg mener med det.

Hvad er sprog?

De seneste uger har der på internettet cirkuleret en youtube-video med to babyer, tvillinger, der har en lang og tilsyneladende meget spændende samtale med hinanden. De er cirka et år gamle, og de siger ikke andet end "da-da-da" til hinanden. Den ene siger ivrigt "da-da-da", og den anden svarer lige så ivrigt "da-da-da". Sådan bliver de ved i flere minutter. Der er på ingen måde tale om kaotiske, uregulerede da-da-da'er. Babyernes samtale følger etablerede samtalenormer for eksempelvis turtagning. De mestrer til perfektion at fordele ordet mellem sig – når den ene taler, holder den anden mund – og de signalerer tydeligt med intonation og stemmekvalitet, hvornår de relevante tidspunkter for turskift finder sted.

Seneste sprognyheder

6/3	Dansklærer: Tosprogede børn bliver sprogligt forsømt www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde fårter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller målmand — hvilket ord er bedst? Dansk Sprognævn dsn.dk
17/12	Snebajer og nytårsskrald: Juleord kan slås op i netordbog - Jubii www.jubii.dk
24/11	Meet the Last Speaker of a Dying Language video.nationalgeographic.com

22/10	BBC World Service - The Documentary, I Speak Navajo www.bbc.co.uk
20/10	Can a Thrash Metal Band Help Save the Maori Language? - The Atlantic www.theatlantic.com
7/7	ABC OPEN: Ngarluma in the Pilbara open.abc.net.au
6/7	A Native Village In Alaska Where The Past Is Key To The Future : NPR www.npr.org
5/7	Groups call for public Hoklo TV - Taipei Times www.taipeitimes.com

FLERE NYHEDER >>>

 Verdens sprog på [Sprogmuseet.dk](#) [på et større kort](#)

Mere i kategorien 'Anmeldelser'

Sange fra skoven, mit tyveri og Yahya Hassan

Længsel efter Brasilien

Hvorfor danskerne er det lykkeligste folkefærd på jorden. Og hvorfor de ikke er. En sproglig analyse.

Når reklamen selger mer enn et produkt

Mere i kategorien 'person'

Otto Jespersens sprogteori

Mindeord: Eli Fischer-Jørgensen (1911-2010)

Nye kommentarer

Ruben Schachtenhaufen til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Niels Larsen-Ledet til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

william fich til Jødiske efternavne

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt

Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt

De to babyer har forstået, hvad sprog i bund og grund er, og hvorfor vi som mennesker har sprog. Sprog er først og fremmest et socialt sammenknyningsmiddel. Vi bruger sprog til at knytte sociale relationer. Deres "ord", da-da-da, betyder ikke noget i den forstand, at de refererer til konkrete objekter eller begreber i verden. De er snarere tegn, der betyder noget i retning af "jeg snakker, du snakker, vi er sammen, vi snakker sammen". Det sociale er det primære, indhold og form er sekundært.

Vi har ofte en tendens til at opfatte sprog som noget, der ligger uden for os selv. Som noget, der kan puttes i en kasse eller en ordbog – *sproget* eller *modersmålet* – med klare grænser for, hvad der hører med og ikke hører med til sproget (og da-da-da hører nok ikke med her). Til en sådan opfattelse knyttes en forestilling om et autentisk og korrekt sprog. Men jeg vil gerne lægge et lidt andet perspektiv på sprog. Sprog drejer sig om vores sprogevne, og til det hører også vores evne til at knytte sociale relationer som de sociale væsener vi er. De to babyers da-da-da hører også med til sproget/modersmålet. De bruger sprog – man kan endda sige, at de *gør* sprog. Og – for at provokere en lille smule – kunne man sige, at de har fortjent modersmålsprisen. De behersker modersmålet flot og præcist. De kan det, de skal på det sted, de er i deres liv. Vi udvikler alle sammen vores sprog hele livet og tilpasser det til de kontekster, vi indgår i. Der findes som sådan ikke noget slutpunkt.

Når man trækker enkeltpersoners sprog frem som ideal, så lægger man et for sprog vilkårligt snit og fremhæver et bestemt livsstadium, et bestemt menneske fra en specifik social kontekst. Og samtidig vælger man naturligvis andre fra. Man fremdrager og understreger nogle bestemte sociale normer og værdier, som er tilknyttet personen. Dette sker ikke i et socialt vakuum, hvor et sprogs kvalitet står alene. Det har med smag at gøre. Præcist som vores vurderinger af kunst, musik, teater osv. De kvalitetsvurderinger som knyttes til "*den gode smag*", er nogle vi socialiseres til have. Sådan vil det altid være. Det kan ikke være anderledes. Man kan nok ikke forestille sig neutral og objektiv god smag. Og det er heller ikke mit ærinde at få os til at holde op med at kvalitetsvurdere og have meninger om sprog og andet. Men det kan være en god ide fra tid til anden at undersøge, hvilke værdier ens smag og præferencer hviler på. Og det er snarere en sådan refleksion, der er mit ærinde, end det er en kampagne for at søge andre og bedre kriterier for uddelingen af modersmålsprisen.

Hvad synes man så er et godt og pris-værdigt sprog? Nu kan vi sætte konkrete personer på. Med 30 modtagere af modersmålsprisen har vi et godt udgangspunkt for at undersøge hvilke sprognormer og -værdier prisuddelingen hviler på. Det er dejligt konkret, og ligger lige til højrebenet at tegne profilen af hvem, der opfattes som en autentisk dansk modersmålstalende med et prisværdigt sprog.

Profilen af en prismodtager

For det første er langt hovedparten af modtagerne mænd. 20 af de 30 prismodtagere har været mænd.

8 kvinder er gennem årene blevet belønnet som modersmålsrepræsentanter, heriblandt Dronning Margrethe.

Det andet gennemgående karakteristikum er den relativt høje alder. Alle på nær en enkelt var ved prisoverrækkelsen over 50 år gamle. Undtagelsen er Naser Khader, der modtog sin pris i en alder af 37 år.

Naser Khader er også undtagelsen, sammen med Rachel Rachlin som fik prisen i 1987, når det gælder modtagernes etniske baggrunde. 28 af de 30 modtagere har dansk etnisk baggrund og dansk som førstesprog.

Og hvilket slags dansk taler de så, de 30 prismodtagere?

Prisen gives, som det hedder, til "en god sprogbruger som påskønnelse for en særlig indsats for et levende og varieret dansk." Et "varieret dansk" betyder nok ikke her det, som jeg som dialektforsker og sociolingvist forstår ved "varieret dansk", for prismodtagerne repræsenterer stort set det samme slags dansk, nemlig københavnsk rigsmål i bred forstand. Dialekter og accenter er de sjældne undtagelser, der bekræfter reglen.

På listen over prismodtagere finder vi kun tre personer med dialektpræget sprog. Det drejer sig om de tre jyder Steffen Brandt, Niels Hausgaard og Per Højholt, der alle tre har det tilfælles, at de i den brede offentlighed har (eller har haft) en lun og let ironisk fremtræden, som vi i Danmark ynder at forbinde med lige netop jysk. På den måde afspejler modersmålsprisen dialekternes status i dagens Danmark. I offentligheden er det stort set kun i musik, reklamer og satire, at vi hører et andet slags dansk end det rigsmålskøbenhavnske. Det vender jeg tilbage til.

Det sidste træk, der karakteriserer profilen af en prismodtager, har med social-økonomisk status at gøre. Modtagerne tilhører for hovedparten det, vi kan kalde den øvre middelklasse. Af de 30 prismodtagere hører 17 til en gruppe, vi kan give overskriften 'berømte præster, intellektuelle, journalister og meningsdannere' (alle disse 17 taler rigsmålskøbenhavnsk), 3 tilhører gruppen 'skuespillere og dramatikere' (de taler også københavnsk), 7 er 'forfattere

<i>Modersmålsprismodtagerne 1980-2010</i>	
.	
2010	Skuespiller Susse Wold
2009	Sprogforsker Jørn Lund
2008	Avisredaktør Anne Knudsen
2007	Tegner Nikoline Werdelin
2006	Videnskabspopularisator Peter Lund Madsen
2005	Forfatter, præst Johannes Møllehave
2004	Sprogforsker Erik Hansen
2003	Sangskriver Steffen Brandt
2002	Tegner Ib Spang Olsen
2001	Forfatter Klaus Rifbjerg
2000	Indvandrer Naser Khader
1999	Radiostemme, forfatter Frederik Dessau
1998	Skuespiller Ghita Nørby
1997	Sangskriver Niels Hausgaard
1996	Radiostemme, socialrådgiver Hanne Reintoft
1995	Flensborg Avis
1994	RadioTVdirektør Hans Jørgen Jensen
1993	Avisredaktør Herbert Pundik
1992	Historieprofessor Tage Kaarsted
1991	Forfatter Per Højholt
1990	Skuespiller Erik Mørk
1989	Dronning Margrethe Alexandrine Thorhildur Ingrid
1988	Danmarks Radios Pigekor ved dirigenten Tage Mortensen
1987	Forfatter Rachel Rachlin
1986	TvNyhedsvært Birgit Meister
1985	Forfatter Benny Andersen
1984	Fhv. undervisningsdirektør, præst Asger Baunsbak-Jensen
1983	TV-vært, museumsdirektør Erik Kjersgaard
1982	Radiostemme Oluf Lauth
1981	Forligsmand Mette Kofoed Bjørnsen
1980	Tv-vært Poul Thomsen

Herluf Hansen til Ded borrijnholska måled

Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?

Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish

Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Mads Haupt til Er det forkert at splitte sammensatte ord?

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk

Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter

engelsk esperanto Formidling fransk identitet

konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord

ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion

romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi

sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi

svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale

Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
september 2017	Ethnologue: Languages of the World
januar 2015	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
december 2014	LL-Map: Language and Location
november 2014	Minority Rights Group
maj 2014	Omniqot. Writing Systems and Languages of the World
marts 2014	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
februar 2014	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
oktober 2013	
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	Bogstavlyd
september 2012	Dansk sprognævn
juli 2012	Den danske ordbog
juni 2012	Dialekt.dk
maj 2012	dk.kultur.sprog
april 2012	Korpus.dk
marts 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
februar 2012	Ordbog over det danske sprog
januar 2012	Ordnet. Dansk sprog i ordbøger og korpus
december 2011	Sproget.dk
november 2011	Svenska Akademien
oktober 2011	Ø (Schwa.dk)
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	

og sangskrivere' (i denne gruppe har vi vores 3 lune jyder). Og de resterende 3 er så Dronningen, Danmarks Radios pigekor og Flensborg Avis, der modtog deres priser i henholdsvis 1988, 1989 og 1995.

Kort sagt: Der er undtagelser, valg af skæve prismodtagere, som i virkeligheden virker som en understregning af den tydelige profil – profilen for modtageren af Modersmål-Selskabets modersmålspris: En etnisk dansk mand over 50 år, som taler københavnsk rigsmål. Han er akademiker, journalist eller forfatter, dvs. hører til i samfundets øvre sociale lag.

At det er denne profil, der tegner sig efter 30 års prisuddeling, er ikke så overraskende. Det er nemlig en profil, der dels afspejler de gængse sprognormer, som allerede eksisterer i samfundet, dels er det en profil, man udmærket kender til i sprogvidenskaben. Det er traditionelt den hvide, midaldrende og velstillede mand, der er blevet anset som inkarnatoren af det korrekte og autentiske sprog; det vil sige det sprog som alle andres sprog anses som afarter af – kvindernes, børnenes, de unges, arbejdernes, indvandrernes sprog. I sociolingvistikken har man så næsten gjort en dyd ud af at beskrive disse "afvigere" sprog, ved at beskrive den sproglige variation i forhold til en sprogstandard, som altså i praksis har været repræsenteret ved de hvide middelklasse-mænd.

I den internationale dialektforskning har man traditionelt også anset de autentiske talere for at være de ældre mænd. Dialektforskerne [J.K. Chambers](#) og [P. Trudgill](#) fra henholdsvis Canada og England har kaldt denne figur for *NORM*, hvilket står for *Non-mobile Older Rural Males*, altså ældre mænd fra landet, som er blevet på det samme sted socialt og geografisk. Sådanne normer for hvem, man betragter som indehavere af det autentiske sprog, og hvilket sprog, der fungerer som den standard andres sprog måles i forhold til, er sjældent blevet ekspliciteret af forskerne. Og dog. Det bør tilføjes, at man i sociolingvistikken og dialektforskningen de senere år er blevet meget bedre til at se kritisk på begreber som autenticitet og standard. Ligesom man er begyndt at være mere opmærksom på hvilke grupper og hvilke slags sprog, der inkluderes og ekskluderes i analyserne.

I samfundet som helhed er modersmålsprisen også en refleksion af det, der generelt opfattes som autentisk og korrekt dansk. For eksempel er repræsentationen af dialekter samt modersmålspriserne til de tre jysktalende entertainere et tydeligt spejlbillede af det generelle forhold mellem rigsmål og dialekter i Danmark. Vi møder kun dialekter i medierne i forbindelse med underholdning i sammenhænge, hvor det er meningen, vi skal trække på smilebåndet. I de seriøse og mere formelle sammenhænge – hvor den gennemsnitlige prismodtager befinder sig (med repræsentanter som for eksempel Frederik Dessau, Herbert Pundik og Hans Jørgen Jensen) – møder vi meget sjældent andet end rigsmålskøbenhavnsk. På den måde virker modersmålsprisen reproducerende, når det gælder dialekternes sekundære status i forhold til rigsmålet: Dialekter er charmerende, lune og søde – rigsmålet er seriøst, korrekt og efterstræbelsesværdigt.

Jeg mener, at denne lille analyse af den "gennemsnitlige" prismodtager med tydelighed viser, at modersmålsprisen er en rigsmålspris, og at den som sådan afspejler og reproducerer allerede etablerede sprognormer i det danske samfund. Med disse ord vil jeg slutte mit oplæg. Jeg håber, I kan bruge det som inspiration til debat i jeres forening. Lad os åbne for diskussionen. Tak fordi I hørte på.

Pia Quist, lektor, ph.d.

Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet

Læs også:

1. [Norsk sprog 1807-1820 \[del 2 af 2\]](#) [Første del her] Sprogkuppet Selvom man i Norge endnu ikke tillagde sproget den samme værdi som i Danmark, så var der kredse der tillagde det en klar national betydning. Opløsningen...
2. [Sprog på spring – DR som sprogbevarer og sprogudvikler](#) Danmarks Radios 2. sprogsymposium den 5. oktober 2009 Marianne Rathje og Anne Kjærgaard fremlægger Dansk Sprognævnets undersøgelse af sproget i Danmarks Radio. (Foto: Jørgen Christian Wind Nielsen) Det var ikke...
3. [Borgmesterkæder og dialektgrænser](#) Kort der sammenligner forekomsten af forskellige typer stød i dansk for 100 år siden med resultatet af kommunevalget 2009. (Stødkort: Nordisk Forskningsinstitut <http://nfi.ku.dk/>) Kortet over borgmesterpøsterne fra kommunevalget 17. november...
4. [Ded borriñholmska måled](#) I 2009 kom borriñholmsk søm en å dialektarna i ded skånska måled på UNESCOs lista åuer truada språg. Idå e'ed dansk bællana får læra saj frå bællastauan te gymnasied. Dom...

Tagget med: Dansk, dialekt, jysk, københavnsk, modersmål, priser, rigsmål, sociolingvistik

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

januar 2010

december 2009

november 2009

oktober 2009

september 2009

august 2009

juli 2009

juni 2009

maj 2009

april 2009

marts 2009

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.